

sittää, että emme voi säilyttää kaikkea tietoa, josta ehkä voisi tehdä tutkimusta. Tutkijoiden ei tarvitse ottaa kritiikissään huomioon painavia taloudellisia syitä. Arkistolaitos ja valtionapuarkistomme säilyttävät noin 125 000 hyllymetrin paperivuorta noin 90 miljoonan markan vuosittaisella kokonaiskustannuksella, mikä jo huimaa veronmaksajan päätä. Mutta tähän pitää vielä lisätä, että tämä paperivuori on suurelta osalta se jäännös, joka on jäänyt jäljelle 85 prosenttisen seulonnan tuloksena ja että ”tootalaisen historian” säilyttäminen olisi maksanut huimasti paljon enemmän.

Ohto Mannisen vuorosana on kuitenkin sikäli poikkeava tutkijain yleisestä näkökulmasta, että vaikka se vastustaa paperiarkistojen seulontaa, se antaa sähköisten arkistojen mennä minne ne sitten menevät. Sitä voisi puolustaa, jos tärkeitä paperiarkistoja syntyisi entiseen tapaan edelleen. Kun kaikki on kuitenkin menossa sähköiseksi, on se vaarallista luettavaa. Vedenpaisumus minun sukupolveni jälkeen on sen sanoma.

MARTTI FAVORIN

Seulontamoraali ja virkamiesmoraali

Tietohallintojohtaja Martti Favorin kommentoi professori Ohto Mannisen pääkirjoitusta, joka käsitteli tutkimusaineiston säilyttämisen ongelmia (HAik 2/2000).

■ Päätoimittajan kirjoitus *Siunattu paperi* kosketti allekirjoittanutta sekä henkilökohtaisesti että virkamiehenä – monia virheitä tehneenä arkistomiehenä. Kuvatkoon ristiriitaa tapaus vuodelta 1976. Olin Suomen pääkonsulaatissa Frankfurt am Mainissa. Minut johdatettiin kellariin, jossa oli kaksi valtavaa puulaatikkoa, ja kysyttiin, mitä laatikoissa oleville asiakirjoille pitäisi tehdä. Vastasin: Kun kysytte nyt, neuvon poltta-

maan. Jos tulisimme tänne sadan vuoden kuluttua, vastaisin: ”Tämähän on kultakivos.” Kultakaivoksen siirtäminen Helsinkiin, järjestäminen, luettelointi ja sijoittaminen arkistoon olisi aiheuttanut sellaisia kuluja, joita Ohto Manninen ei osaa kuvitellaan.

Teoreettisesti olen jo vuosia sitten päätenyt periaatteeseen, että kaikki asiakirjat ovat arvokkaita, jolloin seulonnan peruste on pelkästään ulkoinen pakko eli resurssien niukkuus. Yksittäisen virkamiehen on kuitenkin vaikea perustella resurssitarvettaan, jos valtionarkisto – entinen kansallisarkisto – on päätöksellään luokitellut jotkin arkistot tai asiakirjaryhmät seulottaviksi eli poistettaviksi julkisen resurssoinnin piiristä. Helpointa on noudattaa seulontapäätöstä. Tällä perusteella olen tehnyt historiantutkijan kannalta suuriakin virheitä, vaikka olisin toiminut muualla tehtyjen päätösten mukaisesti oikein. Tähän ryhmään kuuluu Mannisen mainitsemien vanhojen, jopa sota-ajalta peräisin olevien viisumihakemusten hävittäminen, vaikka tietoa onkin jäänyt kortistoihin ja luetteloihin. Saman tien menivät Suomen kansalaisten ulkomailta tehdyt passihakemukset, joilla myös olisi ollut tutkimusarvoa.

Hauska esimerkki seulontapäätöksen ja elävän elämän ristiriidasta tapahtui aikoinaan Vaasassa. Valtionarkiston päätöksen mukaan lääninhallitukseen jätetyt passihakemukset hävitetään. Edeltäjäni maakuntaarkistossa oli poistanut ne, mutta paikallinen museo oli pitänyt niitä arvokkaina ja ottanut haltuunsa. 1970-luvun alussa hakemukset löytyivät museon vintiltä, ja nyt museo halusi päästä niistä eroon. Ne palautettiin maakunta-arkistoon, missä todettiin, että nämä pitää hävittää. Kävi sääli noita Amerikkaan menijöiden raapustuksia, joissa oli vielä valokuvatkin. Ennen hävittämistä tiedot kerättiin kortistoksi, johon otettiin myös valokuvat. Olen myöhemmin kuullut, että tämä kortisto kuuluu maakunta-arkiston käytetyimpiin aineistoihin.

Toinen – vaikeampi – kysymys on, miten saada virallisiin asiakirjoihin painavaa sisältöä.

Digitaalinen asiakirja on uutuus ja kaik-

keen uutuuteen liittyy lyhytnäköisyyttä. Kehitys näyttää kuitenkin kulkevan parempaan suuntaan. Eräässä ulkoasiainministeriössä kaikki sähköpostit menevät myös arkistoon, jolloin ennen puhelimitse käyty mielipiteen vaihto saadaan talteen. Ensi vuonna Suomen ulkoministeriössä voidaan digitaaliseen asiakirjaan lisätä reunamerkin-
töjä – ”keltaisia lappuja” – jotka tulostuvat arkistoon paperille samalla tavalla kuin aikanaan paperiasiakirjaan tehdyt reunamerkin-
nät.

Digitalisoinnista on toki ollut hyötyjä tutkimuksellekin. Jos ulkoministeriön diaarit tulostettaisiin yksinomaan paperille, tiedon löytyminen tulisi huomattavasti työläämmäksi kuin tietokannasta.

Edellisten johdosta

■ Enpä odottanut, että arkistoihmiset ”re-
päisivät vaatteensa” tutkimuksen etua tavoitelleen pääkirjoitukseni jäljiltä. Mukava oli toki nähdä, että arkistoista löytyy todisteet siitä, ettei virheisiin ole sorruttu. Meitä on kuitenkin moneksi. Fariseuksia on aina riittänyt, niin kuin käytännön publikaane-
jakin. Syyllisiä en tekstilläni etsinytkään. Hyvää on varmasti tarkoitettu ja seulonnan pakko on ainakin historiakoulutuksen saaneille henkisesti rankkaa.

Kaikista päätöspäivämäärin todistetuista ohjeista huolimatta on kertomani arkiston-
supistukset tehty, koska itse olen karuun todellisuuteen harmikseni törmännyt. Liekö käynyt niin, että hyllymetrien vähäisyys on jäänyt päällimmäiseksi karsijoiden mieleen - paremmin kuin säilyttämisohjeet. Ja kansioihin on jäänyt tyhjää tilaa, vaikka nykyisin ei moista sallittaisikaan.

Valtionarkistonhoitaja ounastelee väärinkäsityksiä kirjoituksessani. Valitettavasti tekstiäni piti tilanahtauden takia supistaa parillakymmenellä rivillä, ja siinä meni parikin toiveikasta kohtaa, mm. puheenvuoroissa mainitusta aineiston supistamisesta ennen Kansallisarkistoon tuontia. Ehkä ou-

nastelu olisi niillä vältetty. Mainittu vuoden 1994 arkistolaki on minulle tuttu, muutettiinpa sen tarkoituksenyksiläkin eduskunnassa muotoon, jonka olin valiokunnassa esittänyt.

Olen saanut sähköisistä laitteista ja menetelmistä paljon iloa, enkä tietenkään toivo niillä syntyvien tuotosten tuhoutuvan. Kokemus on vain – pääkirjoituksen kirjoittamisen jälkeenkin – osoittanut, että moiseen muotoon talletettu aineisto voi hävitä myös valtion viranomaisten arkistoista, tuhoutua tai häipyä paikkaan, josta konekaan ei sitä enää tavoita. Samaa mieltä olen kirjoittajan kanssa siitäkin, että laitteiden kanssa on opittava elämään.

Sähköiseen edistykseen luottavia on myös arkistojen hoitajissa. Kirjoitukseni tarkoitus oli yhteisen edun nimissä rohkaista kaiken hyödyn ja hyödyllisyyden innossakin maltin säilyttämiseen. Pelkillä hyvillä päätöksillä ei päädytä kuin turmioon. Opetoita on oltava tässäkin.

Tiedon säilymisestä vastaavia en todellakaan kadehdi. Toivottavasti arkistolaitoksella edelleen riittää uskoa ja tarmoa myös resurssien hankkimiseen. Uskon, että historian tutkijat ja harrastajat antavat siihen henkisen tukensa, joskaan eivät ehkä opitoitaan.

O.M.